

הרב משה כהן שליט"א
ראש מפעל ומח"ס "עיקרי השולחן"
ללימוד הלכה בשיטה מאירת עיניים

ביאור שיטת מורנו הראשל"צ הגר"מ אליהו זצוק"ל בדין קטן שנעשה גדול בימי ספירת העומר - האם רשאי להמשיך ולברך על ספירת העומר

מדרי שנה עולה שוב ושוב בימי ספירת העומר, השאלה האם קטן שנעשה בר מצווה בימי ספירת העומר רשאי להמשיך לספור בברכה, ולכן החלטנו בס"ד להשיב לשואלים את דבר ה' זו הלכה, ולבאר בזה את שיטת מורנו הגר"מ אליהו זצוק"ל.

העומר בברכה, מכיון שספירת כל לילה ולילה היא מצוה בפני עצמה.

השו"ע (נסי' תפט סע' ח) פסק להלכה כבה"ג – שספירת העומר בכל הלילות היא מצוה אחת, משום שנאמר "תמימת תהיינה", ואם שכח לברך באחד מימי הספירה בלילה וביום, סופר בשאר ימים בלא ברכה, מכיון שלא קיים את המצוה בשלמותה, ואינו יכול להמשיך ולברך על הספירה.

ונראה שנפקא מינה נוספת למחלוקת זו תהא בדין קטן שנעשה גדול בימי ספירת העומר - האם רשאי להמשיך ולספור את ספירת העומר בברכה?

לכאורה – לדעת התוס' במסכת מנחות – כיון שספירת העומר בכל לילה זו מצוה בפני עצמה,

נאמר בתורה (ויקרא כג): "וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאתכם את עמר התנופה שבע שבתות תמימת תהיינה: עד ממחרת השבת השביעת תספרו חמשים יום והקרבתם מנחה חדשה לה".

נחלקו הראשונים – בדין אדם ששכח ולא ספר בלילה וביום, האם יכול להמשיך למנות בברכה: לבה"ג (הוצא בתוס' במסכת מגילה דף כז ד"ס כל) – אדם ששכח ולא ספר בלילה וביום לא ימנה עוד בברכה, מכיון שאין כאן "תמימות".

אולם התוס' במסכת מנחות סוף דף סו/א – כתבו על דברי הבה"ג שהם "תימה גדולה הוא ולא יתכן", משמע שלדעה זו, אם שכח ולא ספר בלילה וביום, ימשיך לספור ספירת

קטן שהגדיל יוכל לספור בברכה. אולם עיקר השאלה היא לדעת הבה"ג – שבעינן "תמימות תהינה", האם קטן שהגדיל יוכל להמשיך לספור בברכה?

[בלומר] האם אנו מחשיבים את מה שספר בקטנותו לספירה, שיכולה להצטרף למה שסופר בגדלותו לספירה שלמה שמאפשרת לו להמשיך ולברך בגדלותו, או שלא ניתן להחשיב את הספירה בקטנותו, ומימלא לכשגדל לא יוכל להמשיך לספור בברכה, כיון דאע"פ שבפועל ספר בקטנותו, זה נחשב כאילו לא ספר].

הגמרא בסוכה כז/ב – דנה בדין גר שנתגייר בינתיים [במהלך חג סוכות] וכן קטן שנתגדל בינתיים [במהלך חג סוכות] האם הם חייבים בסוכה, ומובא שלדעת רבי אליעזר הם חייבים בסוכה והוא לומד זאת מהפסוק "פַּל הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בְּסֻכּוֹת" (ויקרא כג). ולפיכך לכאורה דין ספירת העומר יהיה כדין סוכה, וכשם שקטן שהגדיל בסוכות חייב בסוכה, ה"ה שקטן שהגדיל בימי ספירת העומר – יהיה חייב בספירה ואף יברך

אולם בשו"ת פרי הארץ^א (חלק ג' סי' א) והביאו להלכה מרן החיד"א בברכי יוסף (או"ח סימן תפט ס"ק כ) – כתב: קטן שהגדיל תוך ימי העומר, וכן גר שנתגייר בתוך ימי

העומר, ... כל אלו מונים שאר ימים בלא ברכה. ואין לדמות את דין ספירת העומר לסוכה, מכיון שסוכה כל יום ויום היא מצוה בפני עצמה, ואין יום אחד תלוי בחברו, לכן קטן שהגדיל חייב בסוכה. אולם שונה דין ספירת העומר – שנאמר "תְּמִימַת תִּהְיֶינָה", וכל החמישים יום אגודים זה בזה, ולפיכך קטן שהגדיל באמצע הספירה, הואיל ובתחילה היה פטור מהספירה, לכן אף מכאן והלאה לאחר שהגדיל פטור מהספירה, ואינו רשאי לברך על הספירה.

ונחלקו האחרונים האם דין פרי הארץ מיירי בקטן שלא ספר בקטנותו – שרק אז אינו יכול לברך על הספירה משהגדיל, או אף שספר בקטנותו – דאינו יכול לספור בברכה משהגדיל:

השערי תשובה (סימן תפט ס"ק כ) – העמיד שדין פרי הארץ שקטן שהגדיל תוך ימי העומר, שסופר את שאר הימים בלא ברכה – מדובר בקטן שלא ספר בתחילת ימי הספירה, אך קטן שספר בתחילה ואח"כ הגדיל – יכול להמשיך לספור בברכה, וכן פסקו: ערוך השולחן (סי' תפט אות טו), הספר תורה תמימה (ויקרא כג אות נד), שו"ת להורות נתן (ח"א סוף סי' טו), שו"ת משה האיש (סי' מג), ובספר מועדים כהלכה עמ' רצה. הרב צבי

א שו"ת פרי הארץ לגאון רבי ישראל מאיר מזרחי.

מחויב דאורייתא, אפשר לצרף זאת ולהתיר לו להמשיך לברך משנעשה גדול. ואף שלדעת שו"ת פרי הארץ (ח"ג סי' ז) והביאו הברכ"י כאן (אות כ) ימנה בלא ברכה, כבר ישבו באחרונים שכוונתו באופן שלא בירך כלל בעודו קטן², ומימלא לא גרע מגדול שהפסיד יום אחד ששוב אינו מברך, אך אם בירך מתחילה יכול להמשיך ולברך כשנעשה גדול, ושכ"פ בשו"ת הר צבי (ח"ג סי' עו), עכ"ל.

ברם י"א כאבני נזר (ח"ג סי' תקלט), שו"ת שערי דעה (ח"א סי' כד), שו"ת יחווה דעת (ח"ג סי' כט) - אף שספר בקטנותו, מידי יום ביומו, אינו יכול לספור עוד בברכה לאחר שיגדיל, שיש בזה חשש ברכה לבטלה, והביאו לכך ראייה מהגמ' בראש השנה דף כ"ח ע"א שכל מה שקטן עשה בקטנותו לא נחשבת עשייתו לכלום, מכיון שמה שעשה הוא מדין חינוך המוטל על האב, אבל הקטן עצמו פטור מהמצוות, ואין בספירתו ולא כלום, ונמצא שאין כאן "תמימות", כדין מה שפסק השו"ע בסי' תפ"ט לגבי מי ששכח לברך באחד מימי הספירה שממשיך לספור בלא ברכה, הוא הדין לגבי קטן אף שספר בקטנותו מידי יום ביומו, אינו יכול לספור עוד בברכה לאחר שיגדיל,

פרנק (נש"ת הר לבי או"ח ח"ג סי' ע"ו), כף החיים (סי' תפט ס"ק לז), וע"ע בספר חנוך לנער (סוף פסק ז), שכתב ד' טעמים לקטן שהגדיל שיוכל להמשיך לספור בברכה. וכן פסק הרב בן ציון אבא שאול (נש"ת אור ליון ח"א סי' ל"ו) - שקטן שהגדיל בימי הספירה, אם ספר בימים שקודם שהגדיל כראוי מידי יום ביומו, ממשיך וסופר בברכה גם בגדולתו מכיון שנאמר בתורה "וספרתם לכם ממחרת... שבע שבתות תמימות תהיינה...", תמימות רצונו לומר שלמות, וכיון שקטן זה ספר בקטנותו, זה מצטרף לספירה בגדולתו, ויכול להמשיך לספור בברכה לכשיגדיל. ואף אם נאמר שאין להחשיב את מה שספר בקטנותו, מכל מקום יש צד לחייבו בספירה מדין חינוך כשגדל באמצע הספירה.

ובן וכן פסק מורנו הראשון לציון הגר"מ אליהו זצ"ל בספר הלכות חגים (פסק כ' סע' לז), ובשו"ת מאמר מרדכי (ח"ג סימן יז) - וז"ל: "מסקנא דדינא לעניין קטן שהגדיל בספירת העומר, שמכיון שלהלכה אומרים ספיק ספיקא לעניין ברכת ספירת העומר, ויש כאן מלבד מחלוקת הראשונים אם תמימות או לא, גם את סברת המרדכי שמועיל קיום מצווה מדרבנן לפוטרו

ב והדבר מוכח מתוך תשובתו שהישווה לגר שנתגייר בתוך העומר או אונן שלא בירך, ולגבי גר שנתגייר הוא אינו חייב ואפי' מדרבנן וכמי שלא ספר כלל, עיין לכפה"ח שם ס"ק צה.

שיש בזה חשש ברכה לבטלה, ומיום שנעשה בר מצוה, ימשיך לספור בכל יום בלי ברכה.

אולם נלע"ד דלשיטת מורנו הגר"מ אליהו זצ"ל וסייעתו יש להשיב על כך - ממש"כ הרב רבי ברוך אפשטיין בספר תורה תמימה (פרשת אמור פרק כג אות נד) וזה לשונו: "...אך בקטן יש לומר, דמה שספר בפטור - מצטרף לעניין שיהיו תמימות. ויש להביא ראיה לזה מהגמרא יבמות

סב/א - היו לו בנים לעכו"ם בהיותו עובד כוכבים ונתגייר פטור מפריה ורביה, ואע"פ שבשעה שהיה עובד כוכבים לא היה עליו מצות פריה ורביה, דבני נח אין מצווים על זה". נמצא לדידן דכשם שעכו"ם שהוליד בנים בעודו פטור ממצות פריה ורביה, דמהני ליה דלאחר שנתגייר, הוא הדין לדידן שקטן שספר בעודו פטור דמהני ליה לאחר שיגדל שיוכל להמשיך לספור בברכה.

המסקנה להלכה בדיון קטן שהגדיל באמצע ימי ספירת העומר:

די"א כאבני נזר (ח"צ סי' תקלט), שו"ת שערי דעה (ח"א סי' כד), שו"ת יחווה דעת (ח"ג סי' כט) - אף שספר בקטנותו, מידי יום ביומו, אינו יכול לספור עוד בברכה לאחר שיגדיל, שיש בזה חשש ברכה לבטלה, ומיום שנעשה בר מצוה, ימשיך לספור בכל יום בלי ברכה, ויבקש מגדול שיתכוון להוציאו ידי חובתו בברכה².

אולם מורנו הראשל"צ הגר"מ אליהו זצ"ל העלה לדינא כמובא בשערי תשובה, שו"ת מהר"ם שיק (או"ח סי' כט), שו"ת כתב סופר (או"ח סי' נט), ערוך השולחן, כף החיים, הרב צבי פרנק, אור לציון - אם הקטן ספר מדי יום ביומו, ימשיך לספור בברכה לכשיגדל.

ג ברם כיוצ"ב נחלקו בדיון קטן שהגדיל בתוך שבועה או בתוך שלשים למות קרובו - האם חייב באבלות, ראה יו"ד סי' שצו סע' ג', וסיכום העניין בספרנו "עיקרי השולחן" הל' אבלות עמ'